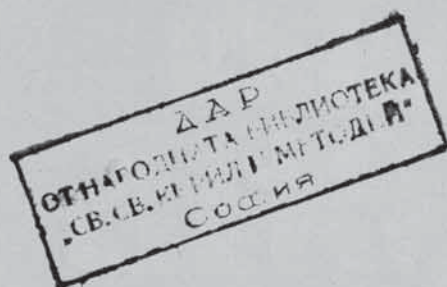

Книга 3 (83)

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Нашият X редовен конгресъ
2. Одринъ
3. Райко Жинзифовъ
4. Раняването на Дамянъ Груевъ въ с. Слатино презъ 1904 год.
5. Защо бѣхъ за възстание — отъ А. Лозанчевъ
6. Учебното дѣло въ Кратовска околия Ил. Ив.
7. Тодоръ Стефановъ Якововъ — Ст. Аврамовъ
8. Трайко А. Благовевъ
9. Стефанъ Апостоловъ — отъ Л. Т.
10. Събитията въ Европа презъ м. мартъ.
11. Изъ вестниците и печата.

Важно за посетителитѣ въ Пловдивъ
ПИВНИЦА И РЕСТОРАНТЪ „РЕКЛАМА“

улица „Митрополитъ Паисий“ 2
срещу хотелъ и кафене „Парижъ“

Димитъръ П. Качевъ родомъ отъ с. Загоричани (костурско) **и А. Димитровъ**

Отлична народна кухня
съ прочутитѣ Карловски БѢЛИ ВИНА
и хубаво Пазарджишко ЧЕРВЕНО (ЗАЕШКА КРЪВЪ) ВИНО

Посетете, за да се увѣрите!

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Реданторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“, № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окржнѣ № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“, 5. — Sofia, Bulgarie

Нашиятъ X редовенъ конгресъ

На 28 и 29 мартъ т. г. се състоя въ Пловдивъ нашиятъ X редовенъ конгресъ. Бурнитѣ времена, които вследствие неосъществения ни народни идеали преживѣхме, попречиха на правилния развой

развириха бурята, която помете вѣковната тирания

На конгреса се прецени съ сериозностъ и обективностъ дейността на Ржководното тѣло, чийто мандатъ изтече, начертахъ се насоки, по които

Делегатитѣ на X конгресъ.

на нашата организация; но все пакъ тя се запази единна, запази своя авторитетъ, обаяние и значение всрѣдъ емиграцията ни и изобщо всрѣдъ обществото. Загова, при все че Р. Т. бѣше взело мѣрки да не се вдига шумъ около конгреса ни, той мина съ възможната за времето ни тържественостъ.

Емиграцията ни въ Пловдивъ и Пловдивското гражданство най-радушно и най-възторжено отдаде почитъ на вече прегърбенитѣ и отдавна побѣлѣли илинденци, остатъци отъ тѣзи, които запалиха въ сърдцата на цѣлия български народъ факела на свободата, въ чийто пламъци загинаха безчетъ драгоценни наши братя, духоветѣ на които

ще трѣбва да действува новото ржководно тѣло. Конгресътъ избѣгна да се занимава и разисква по политически въпроси, но не можа да спре излиянията на наболѣлитѣ сърдца на представители на родолюбиви организации и на делегати въ речитѣ си да не изразятъ неотклонното желание да съсредоточатъ всичкитѣ си старания за постигане благоденствието на измъчената наша страна, старания, въ рамкитѣ на допустимитѣ за времената, въ които живѣемъ, срѣдства, сходни съ задачитѣ на една чисто културно-просвѣтна организация, каквато е Илинденската организация. Въ тия речи ораторитѣ най-коректно и съ отиѣрени думи се позовавахъ на

признатитъ ни отъ договоритъ права за свободно и гарантирано отъ съответнитъ правителства културно-просвѣтно и стопанско преуспѣване на народа, отъ който произхождаме; отправяха своитъ апели къмъ близки и далечни за немедленото прилагане на това, което ни бѣше дадено въ Ньой, не защото ние пледирахме за него — тукъ, въ Ньой, никой не пожела да чуе нашитъ въжделения, — а ни бѣ гласувано, защото бѣ наложено като най-необходимо отъ съвестта на най-елементарната справедливост на създателитъ на новия строй въ свѣта; на всеуслышание се заявяваше, че българитъ отъ Македония не сж немирниятъ елементъ на Балканитъ.

Напротивъ, цѣлата наша дейность и въ основитъ на революционната ни организация бѣха поставени задачи, целящи благополучието на всички населяващи полуострова и създаването отъ отечеството ни звеното за обединението на всички Балкански държави и за образуването на една Балканска Швейцария, надарена отъ Бога съ всичкитъ блага и съ всичкитъ условия за мирно и тихо, цвѣтуше и щастливо съжителство, което ще привлече вниманието на чуждия свѣтъ и ще обърне Балкана на най-благената страна въ свѣта: никоя друга страна не се радва на прелеститъ и на чара, на плодородието и на безчетнитъ подземни и надземни богатства,

които тѣй обилно се срещатъ на всѣко мѣсто и стѣпка и ние ще завещаемъ тази си борба на поколѣнията, отъ каквото народностно произхождение и да сж тѣ, съ убеждението, че рано или късно отъ Балкана ще се създаде най-здравата опора на мира въ Европа и въ цѣлия свѣтъ, че тукъ ще се настани рая на земята, чийто дейни пионери бѣха прокуденитъ и онешастлиивенитъ отъ тѣзи, които за временно удовлетворение на страсти, не можаха да видятъ и да оценятъ свѣтлитъ перспективи, които илинденци съ кръвта си начертахъ.

Илинденци знаятъ, че тѣ ще завършатъ своя земенъ животъ въ изгнание, че тѣмъ нѣма да се позволи да се върнатъ въ свещената тѣхна родна земя да оставятъ кости при коститъ на тѣхнитъ майки и бащи, братя и сестри, защото страститъ още сжществуватъ и злобата още не се е доизлѣла, но тѣ сж убедени и най-дълбоко вѣрватъ, че ще дойде день, въ който правилно ще се оцени тѣхната заслуга и подвигъ и че тѣхното дѣло ще се увѣнчае съ неувадаема слава.

Да живѣе и вѣчно да пребжде идеята, която стимулираше и развихряше и създаде Илинденската епопея.

Въ идния брой на „Илинденъ“ ще дадемъ подробно изложение за извършеното отъ конгреса.

Одринъ

Следъ Гечкенлий и Селиолу, Лозенградъ и Люле-Бургасъ блѣсна мълнията при брѣговетъ на Мраморно море, при Булаиръ и Шаркьой, и срази всичкитъ надежди на сломения врагъ. Българската военна слава, подела своя възходъ още при Шипка

Камилски керванъ край Одринъ.

и Сливница, обаче, трѣбваше да очисти своя пѣтъ, като помете и най-страшната, най-модерно устроената и най-крепко защитена крепость край първата столица на Турция въ Европа, която разпращаше своитъ пълчища да сразятъ разслабенитъ отъ междусобици Балкани и да застрашатъ спокойното сжществуване на европейскитъ народи, да препрѣчатъ пѣтя на тѣхната цивилизация и развой, така както застрашиха и държаха въ пълно невежество цѣли 5 вѣка завладѣнитъ отъ тѣхъ балкански държави. И невидено чудо стана. Нѣколко часа само бѣха достатѣчни да се излѣе набралата се презъ вѣковетъ жлъчь, да се помете послед-

ната опора на петвѣковния тиранинъ. Развихри грива настрѣхналиятъ лѣвъ и обая съ подвига си цѣлъ свѣтъ — учени и прости, силни и слаби, близки и далечни — всички снеха шапки предъ светитъ жертви, цѣлъ свѣтъ се удиви отъ проявения героизмъ, отъ себеотрицанието и саможертвата на българина-герой и прослави паметта на принеслитъ въ жертва своитъ кости предъ отечествения олтаръ, коститъ и кръвта на 19,500 предани синове на България.

Самъ министрътъ на просвѣтата въ Парижъ Артуръ Месими дойде на следния день да се поклони лично предъ българската мощъ и да проумѣе институтитъ и факторитъ, които създадоха отъ довчерашия робъ великана, чиято прослава се разнасяше вече изъ всичкитъ материци и пълнѣше колонитъ на свѣтовната преса.

И... както е било въ всичкитъ времена и въ всички мѣста — силниятъ мощниятъ, да извиква завистта и омразата на по-слабитъ, така и сега съседитъ ни се убояха и затрепераха за своята сждба, обединиха се и обреха плода, спечеленъ съ потоцитъ българска кръвъ.

Превратности на сждбата, които ще бждатъ превъзможнати отъ народа, който ражда синове герои като героитъ, които следъ Одринската създадоха епопеитъ при Тутраканъ и Силистра, и пораженията при Призренъ, Дойранъ и Червената стена — въ мѣстата, въ които се бѣ разпалила, бѣ се създаде преди години нашата — Илинденската епопея.

Поклонъ дълбокъ и смиренъ предъ свѣтлата паметъ на положилитъ живота си за величието на България храбреци, паметъ, която чувствува днесъ цѣлиятъ български народъ, — и който въ дни на униние и потиснатостъ ще освѣтява измъчената душа на народа и ще обнадежда и стимулира българския воинъ за все тѣй всеотдайна служба

за родъ и отечество, а българския държавникъ — за по-голяма съобразителностъ, за по-добро познаване на своя народъ и на народната си история и за отърсване отъ наивна довърчивостъ отъ довърчивостъта, на която единствено се дължи твърде тягостното положение, въ което изпадна България, и нещастieto, което тъй обилно се изсипа върху главата на цѣлия български народъ, билъ той отъ

освободната частъ на отечеството или останалъ въ черно робство.

Да пребже свѣтлия подвигъ, несломимата сила и победата на тържествующия духъ и героизмъ, възкресяващи въ душитъ свѣтлитъ подвизи и украсяващи и назидаващи грядущитъ поколения на родината, достойнитъ наследници на завещаната имъ отъ достойнитъ бащи слава. Да пребже прославения въ кръвъ и огънь български народъ.

Райко Жинзифовъ

Преди около 100 години, следъ като лѣхътъ на Светогорския отшелникъ бѣше вече разпукналъ пшкитъ на буренясалата българска градина и се създаваха пионеритъ за прочистване натрупания презъ вѣковетъ плевелъ и за изнасяне на показъ предъ обществата чара, благовонието и изящество, които таи въ своитъ недра тази зарязана и оставена въ забвение градина, надъ буйния Вардаръ, въ отечеството на пламенния родолюбецъ Йорданъ К. Джинотъ, а въ по-ново време — на поетитъ-революционери Любомиръ Весовъ и Илия Кушевъ, се показва нова звезда, която осия душитъ на едва събудилитъ се отъ вѣковенъ сънъ наши братя, посочи имъ пътя на тѣхния възходъ, изпълни гърдитъ имъ съ обаяние и възторгъ и имъ завеща служба света, служба беззаветна за родъ и отечество.

На 15 февруарий 1839 г. въ гр. Велесъ въ дома на учителя Йоанъ Дзинзифа е била голъма радостъ. Добилъ се е първороденъ синъ, Райко, утѣха и надежда за измъчени родители.

Първоначалното училище за малкия Райко е билъ бащиния му домъ, а неговъ пръвъ учителъ е собствения му баща, който на времето бѣ свършилъ въ Атина медицина, но понеже медицината тогава не е вървѣла, станалъ учителъ по гръцки езикъ въ българскитъ училища. Прилежниятъ и талантливъ момъкъ, чието любознание го е тикало день и нощъ къмъ все по-голъмо и по-голъмо разширение на умствения му кръгъзоръ, скоро е усвоилъ всичката тогавашна наука и едва 17 годишенъ билъ поканенъ за учителъ въ Прилепъ при главното учителство на Димитъръ Миладиновъ.

Влиянието на последния върху младия Райко е грамадно. Подъ негово ръководство Райко е развилъ всестранно наследенитъ отъ баща си учителски способности, станалъ е най-примѣрния учителъ въ града и пръвъ е въвелъ взаимноучителната метода. Като ново нѣщо тази метода не се е харесала на прилепчани, та на следната година Райко Жинзифовъ отива учителъ въ Кукушъ, кждето по-късно идва и Димитъръ Миладиновъ, поканенъ отъ кукушани да изгладитъ създаденитъ отъ гръцкия владика неприятности.

Жарътъ за все по-високи познания у Жинзифова е неугасимъ и съ събрани доброволни пожертвувания Димитъръ Миладиновъ го праща въ Одеса, откъдето пакъ Константинъ Миладиновъ го извик-

ва въ Москва и го настанява срещу издействувана отъ него малка субсидия въ университета. При голѣми лишения и оскъдица Райко Жинзифовъ свършилъ съ отличие Филологическия факултетъ и станалъ учителъ по старогръцки езикъ въ мѣстнитъ гимназии и домашенъ учителъ въ най-виднитъ московски семейства.

Недостатъчнитъ му материални сръдства и изнемошѣлото му отъ прекалени умствени занятиятѣло, създаватъ отъ Райко събеседникъ, симпатиченъ, неженъ, най-радушно посрещанъ всрѣдъ най-висшитъ сфери на московското общество. Пламененъ ораторъ, буенъ патриотъ, по цѣли нощи е изнасялъ тѣжни страници изъ живота на своя народъ и е доказалъ и убедилъ всички, че България се населява не отъ нѣкакви елинизирани племена, както до тогава се е мислило, а отъ здравъ чисто български народъ — отъ славянско произхождение.

Още като студентъ той е редовенъ сътрудникъ въ рускитъ вестници и списания и е единъ отъ виновницитъ за създаване на списанието „Братски трудъ“ въ Москва, въ което почватъ да сътрудничатъ Л. Каравеловъ, Константинъ Миладиновъ и др.

Райко Жинзифовъ

Майка, дъщеря и синъ.

и въ което той пръв пжть печати свои стихотворения и разкази.

Презъ 1870 г. той издава „Со ижедивението на Бойка Нешева“ своето най-добро литературно произведение „Кървава кошуля“, поема писана, на македон български езикъ въ 900 стиха.

Въ „День“, „Московски ведомости“ и другаде той започва да освѣтлява руското общество съ черковния въпросъ, който тъкмо тогава е билъ въ своя разгаръ, и, благодарение на него, настѣпилъ е превратъ въ руското общество, което е било спечелено за нашата кауза.

Кроткъ, тихъ, безпретенциозенъ, съ нежно сърдце, любвеобилната му, душа не можа да понесе тѣжката по Баташкитѣ кланета, които, като грѣмъ го поразиха и срази нежния му организъмъ. Следъ кратко боледуване на 15 февруарий — рождения му день — 1877 г. Райко Жинзифовъ почина далече отъ своя роденъ край, за който той работи най-усърдно, най-предано презъ цѣлия свой животъ.

Погребението на Райко е било най-тържествено. Ученицитѣ му толкова силно сж го обичали, щото водили дълги спорове, коя гимназия да носи тѣлото му до вѣчното му жилище. Събрани сж били суми за увѣковчаване гроба му съ хубавъ паметникъ. Изпратени сж били и срѣдства за издръжка на неговата майка и сестра, които оставиха кости въ Битоля.

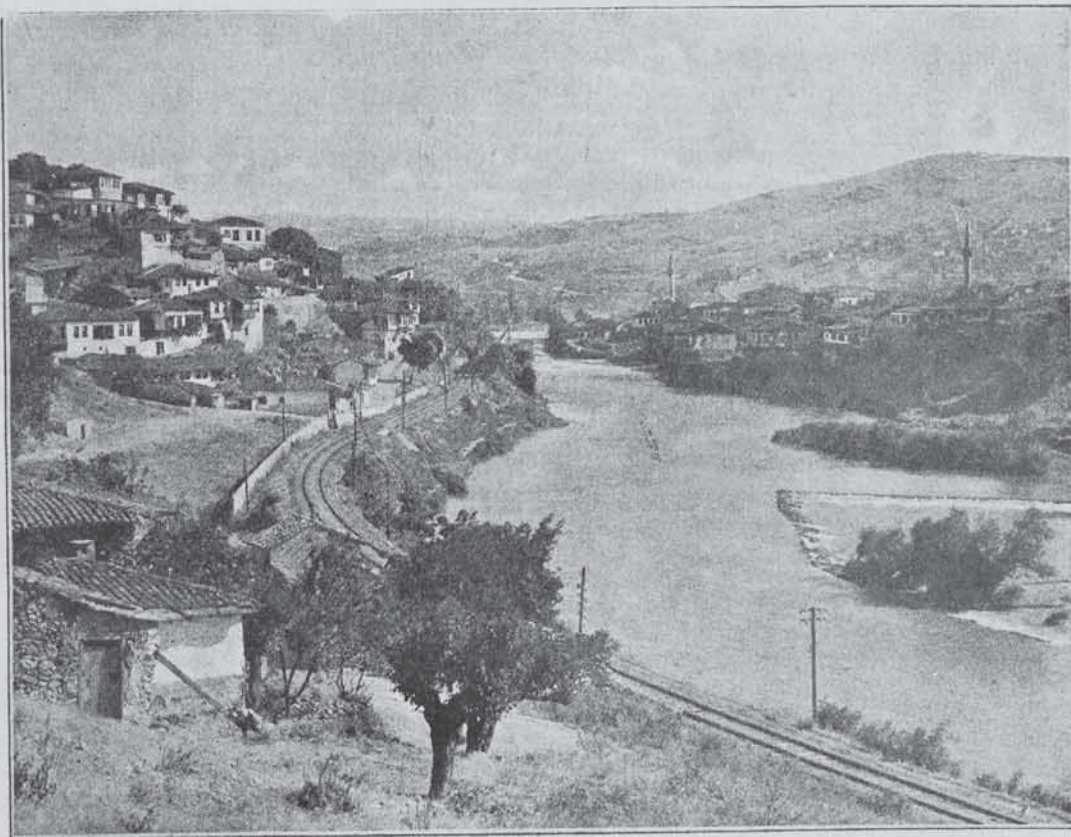
По дѣлу даваме извлечение отъ поемата „Кървава кошуля“, което дава достатъчна представа за цѣлостното ѝ съдържание, а самата поема пжкъ рисува по най-трогателенъ начинъ страданията, на които сж били подложени българитѣ въ страната на най-префиненитѣ изедници — главорѣзи.

Седнахъ, моми, околъ баба
Предъ църковни врати,
па се пулямъ и се чудамъ
Зашъ е жаловита,
И що баратъ въ таква доба
Тѣжна и вечерна
Кога люди се събиратъ
Дома си съ челядъ...
...Бабо! — слушашъ —
опули се,
Некъ си поприкажемъ
За твой, бабо, животъ, поминъ
За младо ти време.
Откъде си, кажи, бабо,
И отъ кое село?
Зло какво е тебе нашло

Зла каква година? ..
Що си дошла ти самичка
Безъ сина, безъ шерка...
Само стапъ си зела торба
и повече нищо!
И що носишъ въ тая торба...
Дали суха отъ хлѣбъ корка?...
Зашо охканъ, зашто стенкашъ,
Сълзи зашто ронишъ?
Тежкъ ли грѣхъ си сторила,
Та си дошла овде
Да отмолишъ грѣхъ си въ
църква
Богъ ти да смилишъ?
Или болна имашъ дома
Дошла си по вода,

Вода светена църковна
Боленъ да напоишъ?
Не бой ми се, мила бабо,
не съмъ зълъ човѣкъ я...
Милвамъ я да слушамъ, бабо,

Те отгледахъ и те вардехъ
Како първа рожба?!
За това ли я тебе готвихъ
Хубаво девойче!
Боже Вишни, Боже мили,

гр .Велесъ

приказки отъ баби...
Крена глава стара баба
Крена се опули
А изъ очи еълзи капатъ
Ронатъ се какъ бисеръ...
Слушай, синко, слушай мили,
Бабини ти речи
Запомни ги харно твърдо
Катъ юнакъ ти станешъ,
Сърдце ти кога затупа,
Въ жили кръвъ заврие
Негли, синко, ще отплатишъ
На мой клети кръвникъ...
...Стара баба тукъ разгърна
Отъ козина торба,
Та измъкна стара баба
Кървава кошуля...
Гледамъ я кошуля, гледамъ,
А баба ни плачеть,
Сълзи лиеть, сълзи ронить
Охкатъ, стенкатъ, редить:
„Сине, ти единъ у мама,
Сине, чедо Божинъ!
Мило писано ти чедо,
Нема тебе, нема!
Олово, желѣзо, сине,
тебъ животъ ту скина,
Турчинъ махна турчинъ удри,
Тебе разполови.
Падна, сине, ти на трѣва...
Безъ да кажешъ слово
Ни за майка ни за либе...
Бѣше ошелъ ти на пазаръ
Во Прилепа града
Да продадешъ осмакъ жито
Жито и пченица...
Чекахъ день я, чекахъ два дни,
Ти не идешъ, се те нѣма
За това ли я ти се радвахъ

Зло какво ме найде...
Що я клета недочакахъ
Вѣнци да цѣлувамъ...
А сега си я останахъ
Пуста кукувица...
Бѣха дошли турци клети,
Върли арнаути...
Наредиха ми се въ кѣщи
Ядатъ пиятъ, пѣсни пѣятъ
Наша вѣра хулятъ, псуватъ,
Кършатъ столъ и чаши...
Пушки на колѣна
Гърло кинатъ, гласи кровати:
Бѣрго, ти гуяринъ,
Сестри ль имашъ или тетки
Донеси ги овде
Тѣ насъ редомъ да ни служатъ!
Чухъ я, младо, тѣзи думи
Сину си я рекохъ:
„Бѣгай, сине, зло те найде,
Бѣгай, крий се въ слама!
А па я нимъ казвамъ:
Аги мили, аги златни,
Живи турска вѣра...
Синъ ми не губете!
Нѣма сестри, нѣма тетки,
Никого онъ нѣма
Е единчкъ, е самичкъ;
Сираче безъ татка...
Още речта не дорекохъ
Викнаха тукъ турци:
„Не гуярко, песешка шерко,
Сина ще заколимъ!“
Тръгнаха тукъ ножове зли,
Блѣсна имъ желѣзо,
А я отъ страхъ пагнахъ
ничкомъ
И се обезсѣстихъ...

Българитѣ — Македонци студенти презъ 1893—1894 г. въ Московския Университетъ, проникнати отъ голѣма почитъ къмъ паметта на незабравимия македоно-бѣлг. поетъ Райко Жинзифовъ, заедно съ свои другари състуденти — бѣлгари, сж отслужили панахида на гроба на поета, нахоящъ се въ Московскитѣ гробища, като сж украсили и каменния кръстъ на гроба съ вѣнецъ отъ прѣсни полски цвѣти, и сж направили горната фотографическа снимка, съ написанъ на бѣль листъ куплетъ отъ поемата на поета „Кървава кошуля“. Гробътъ, обграденъ съ хубава желѣзна ограда съ масивенъ камененъ блокъ съ надписъ „Райко Жинзифовъ“ и съ голѣмъ камененъ кръстъ, е направенъ отъ неговитѣ многобройни почитатели. Показанитѣ на снимката студенти следъ свършване на Университета сполучиха да заематъ високи служебни постове като лѣкари и юристи и да се издигнатъ обществено, а нѣкои отъ тѣхъ се проявиха и като голѣми дейци и ратници въ нашето Македон. освободително дѣло, изпълнявайки съ своята опитностъ завета на нашия незабравимъ поетъ. Тѣ сж: Д-ръ Вл. Руменовъ, виденъ македон. дѣецъ, столиченъ лѣкаръ, Д-ръ Ник. Ивановъ, столиченъ лѣкаръ — покойникъ, Дим. Иосифчевъ, сега членъ на Вър. Кас. Сждъ, Д-ръ Я. Митровъ, столиченъ лѣкаръ, Д-ръ Вас. Димовъ, виденъ лѣкаръ въ Ямболъ, Дим. Стефановъ, бившия

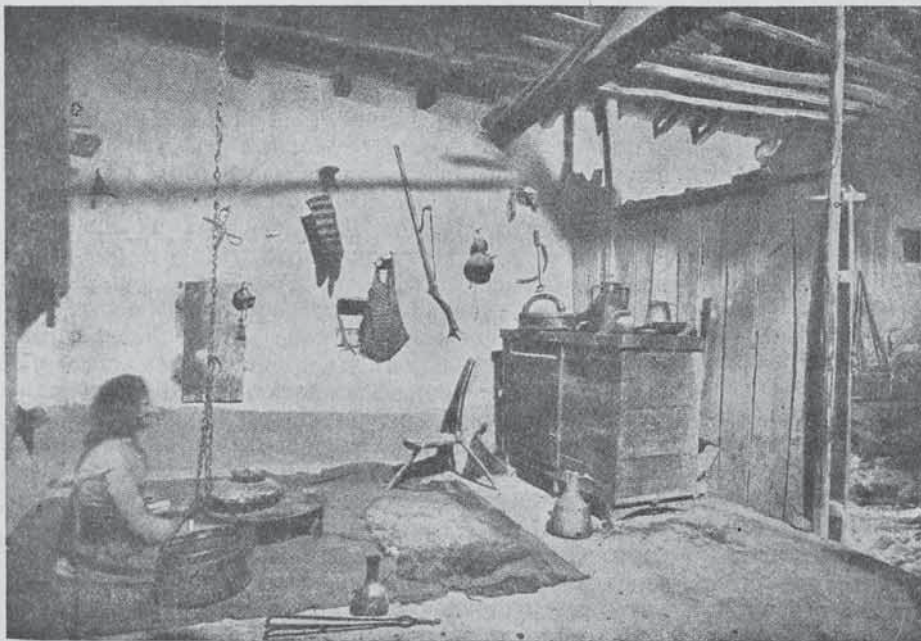
директоръ на Бѣлг. Гимназия въ Битоля и пр.

Редакцията се счита особено доволна, че може да поднесе снимката на читателитѣ на Илюстрация „Илинденъ“.

Раняването на Дамянъ Груевъ въ с. Слатино презъ 1904 год.

Мнозина сж, които писаха мимоходомъ за раняването на Даме въ с. Слатино презъ 1894 год. Почти всички свързватъ тая случка съ срещата на Даме съ Мицко презъ първия день следъ раняването му. Случаятъ се предава и като пленяване на Даме отъ ренегата Мицко. Не сме имали случай и достатъчно време на разположение, за да дадемъ изложение на случката като съучастникъ, и сега набързо ето съмъ принуденъ да направя това съ молба до редакцията на Ил. „Илинденъ“, да бжде помѣстена тая ми статия, която, смѣтамъ, че ще бжде пълно

освѣтление върху събитието, за да се види, че за никакво пленничество не може да става дума, защото добре или зле обмислено, но това бѣше една акция отъ страна на Даме, която бѣше въ духа на характера му — да не трепва окоето му и предъ най-смѣлата инициатива и акция всѣкога... предъ всѣкого. Въ случая, истина, е, че Дамянъ предприе едно предосъдено на неуспѣхъ дѣло, за да уясни за себе си намѣренията на нашитѣ противници и да има на рѣка най-силния козъ предъ своитѣ другари непосредствено провѣрено отъ самия него

Селска стая.

по отношение поведението и замислитѣ на враговетѣ ни въ Македония, съ огледъ на срѣдствата, които се налагаха за водене борбата съ тѣзи врагове, тъй като много отъ другаритѣ ни не можеха да видятъ опасността и да иматъ представа за замислитѣ имъ. Това, което ние видѣхме, а и Даме непосредствено провѣри въ Порѣчето, за повечето наши съмишленици, както и идейни противници — негови и на западната частъ отъ организацията — бѣха до и презъ време на Рилския конгресъ басни и невѣроятни работи, както и преувеличени, дори шовинистични басни, поради което не се взеха своевременно ефикасни мѣрки, не се дадоха нужнитѣ срѣдства на Битолския революционенъ окръгъ да се справи съ четитѣ които турцитѣ готвѣха още

въ зародиша имъ. Нѣщо повече, Сѣрчани въ сѣюзъ съ Сарафова, заставиха Даме да направи компромисъ съ своитѣ разбирания за воде-

инициативи, неспирно бликащи и преодоляващи всѣ какви пречки на полебрани и въ полето на вътрешнитѣ идейни борби. Както въ Битоля можеше човѣкъ да срещне апостола Даме облеченъ въ дълъгъ балтонъ, подъ който пренасяше посрѣдъ пладне пушки отъ махалата Куртъ Дереза Енимахле, така го срещавте въ четата на който да е войвода редникъ, рамо до рамо съ четниците да воюва съ появилия се неприятелъ подъ командата на войводата, или десетника въ отдѣлението, на когото попаднеше, не изпускайки изъ предвидъ апостолското си призвание и презъ най-критическитѣ моменти. Безъ да му трепва око, схващайки моментитѣ, той бързо взимаше решенията си и отъ простия редникъ, преди моментъ, издигваше се величавиятъ образъ на апостола, които почваше да действува.

Македонски чифликъ въ с. Субешъ-кѡй.

не борбата на новитѣ фронтове на Организацията и, за да даде възможностъ на идейнитѣ му опоненти да се сблъска съ самата действителностъ и се приспособятъ къмъ срѣдствата за водене борбата, той не замина вече къмъ Битолския окръгъ, а остана на лѣвия брѣгъ на Вардава, за да загине мърцина и съ болка на душата си, че жертвата, която направи той, бѣше колкото голѣма, толкова и не оценена, както отъ сѣрчани, тъй и отъ ония, които способствуваха да се създаде сѣюзъ, който за цѣли две години скова инициативата на Даме и донесе въ края на краищата преждевременната негова смъртъ и разцеплението въ организацията съ незаконния актъ на сѣрчани — убийството на Гарвановъ и Сарафовъ, като временни представители на Солунския и Битолския революционни окръзи, следъ разтуряне представителството, избрано на Рилския конгресъ презъ 1905 год.

Покойниятъ Георге Петровъ бѣше се заелъ да пише биографията на Пере Тошевъ, обаче, при събиране материалитѣ той се сблъска съ една изненада, а именно, че, решили се човѣкъ да пише биографията на когото и да е отъ първитѣ трима апостоли на В. М. О. Р. организация, не можеше напълно да ги изолира единъ отъ другъ, защото стори ли това, споредъ самия него, трѣбвало би да тури точка на наченатото дѣло, безъ да се постигне целта. Животътъ и дѣлата на тримата апостоли по отдѣлно не се поддава на никое перо: заедно тѣ представляватъ една нераздѣлна троица, която ще представлява на вѣчни времена единъ духъ, едно дѣло — македонския духъ, македонското освободително дѣло, и който, реши да пише биография на когото и да е отъ тѣхъ, ще сгрѣши, ако не я озаглави „Биография на македонската троица“. А намѣри ли се смелъ човѣкъ да стори това въ бъдеще, ва това му дѣло тѣзи наши редове ще му послужатъ за характеризирание Даме и дѣлата му, резултатъ на духъ, изкованъ отъ силна и дѣлова воля, пълна съ

Полученитѣ нареждания отъ Окръжния комитетъ въ Битоля препоръчвахъ ми срѣща съ Георги Сугаревъ, за да се обмисли начина, по който ще се канализиратъ и съгласуватъ действията на новитѣ чети съ разпоредбитѣ на организацията. Уведоменъ бѣхъ, че само чрезъ Крушово ще мога да влѣза въ контактъ съ него. Съ бързъ маршрутъ отидохъ въ Крушовско, дето намѣрихъ само Гюрчина съ нѣколко свои другари. Гюрчинъ нищо не знаеше да ми каже — нито по положението въ Порѣче, нито за мѣстонахождението на Георги Сугаревъ. Крушовчани, научили за присѣтствието ми въ околията имъ, ме поканиха да ида въ града, още повече че е имало и какво да ми съобщатъ относно кореспонденцията имъ съ Битоля. Оставихъ другаритѣ си при Гюрчина, и, познавайки и града и пѣтищата, самичкъ се отправихъ за Крушово. И тука нищо повече не можахъ да узная за Сугарева. За общитѣ нареждания на Централния комитетъ въ Битоля вече бѣхъ осведоменъ чрезъ Прилепъ. Въ Крушово се видѣхъ съ много стари другари, обаче, храбритѣ ми и предани сподвижници въ голѣмата си частъ бѣха едни покойници — убити презъ възстанието — а други заминали задъ граница. При все това Крушово и върху пепелищата отъ миналото лѣто бѣ бодро и все тъй борчески настроено. Гостувахъ три четири дни и даже единичката фотография отъ нелегалния ми животъ е споменъ отъ това ми посѣщение въ Крушово — снетъ бѣхъ подъ крушата въ къщата на баба Пара Матевца Гърданоска. Освободенъ отъ всички паразити, неминуеми съпътници на горския ни животъ, напуснахъ Крушово и за щастие още съ пристигането ми въ с. Г. Дивяци се получи извѣстие за Сугарева чрезъ с. Сланско. Веднага наредено бѣ да се свика милиция отъ Демирхисарско, която трѣбваше да стои въ Крушовско като резерва и при първо повикване да се отправи за Порѣче въ диритѣ ни.

Въ едно съ Гюрчина и четата му заминахме за с. Сланско и почти безъ почивка продължихме пътя си за с. Локвица, отъ дето щѣхме да научимъ

за мѣстонахождението на Георги Сугаревъ. Отъ с. Локвица се отправихме въ с. Виръ, дето по желанието на Гюрчина бѣше необходимо да се постегне организацията. Посрещнати бѣхме отъ цѣлото село — бѣше лѣтно време, а въ с. Виръ лѣтните нощи сж задушни като въ пещъ. Самото село се намира въ единъ закръгленъ трапъ, приличенъ

Пчеловъдъ.

на виръ, ограденъ съ стрѣмни сипей отъ бѣлъ варовникъ и тукъ таме червеносемъ. Следъ кратка конференция съ селянитѣ и ржководителитѣ отъ селото напуснахме тоя виръ, който и въ стратегическо отношение прилича на капанъ. За презъ идущия день за бивакъ бѣхме наредили шубрацитѣ въ ребрата на бѣлата чука, която се издига почти на половинъ пѣтъ за с. Черешново. Тука можахме още рано рано да се осведомимъ, че Сугаревъ е билъ въ синора на с. Черешново. Още презъ деня се събрахме на пѣтя за това село, и тукъ трѣбваше да вземемъ решенията върху предстоящата ни задружна акция.

Сборната чета бѣ една внушителна сила отъ 30—40 почти всички стари изпитани бойци. Между тѣхъ бѣше Стефанъ Келеша и Димитъръ отъ с. Черешново, които отъ сетне се оказа, че сж издавали движението ни, гузнитѣ овреме ни се изплъзваше отъ ржцетѣ. Въ с. Черешново влѣзохме денемъ, понеже Сугаревъ се опасяваше, че тѣ като че ли се е укриватъ въ това или съседното село Бѣлица. Обаче се оказа, че следъ като се е изкубналъ отъ една неочаквана срѣща въ Бѣлица, преследваниятъ е избѣгалъ задъ р. Велика.

Рѣка Велика тече изъ Порѣче и го раздѣля на

две части — северна и южна — първата по лѣвия брѣгъ и втората по дѣсния брѣгъ на рѣката. Тука Велика тече изъ тѣсна долина съ много стрѣмни и каменисти брѣгове. Тукъ таме рѣката е образувала наноси, дето долината е малко по широчка, та беднитѣ порѣчени сж направили ниви, наричани лаки, които се засѣватъ само съ царевица. Южната половина на Порѣчето се загражда при изтокъ съ Бороо Поле — мѣстно название на Караджица планина. Отъ югъ то граничи съ пл. Барбарасъ, която се образува отъ склоноветѣ на Караджица, и Крушовската планина. Склонътъ, който се спуща тъкмо при Бушова чешма на Крушовската планина, върви въ източно направление и е почти гранитенъ. Той се среща съ склона на Караджица планина, който пѣкъ се спуща отъ Мокровъ, върви въ западно направление, образува височината Молнатецъ и покрай Крапа къмъ с. Ропотово и Барбарасъ се снишава и се среща съ първата, та образува прохода Барбарасъ. Той е каменистъ и голъ — обезлесенъ, почти безводенъ варовитъ планински склонъ, който изпълва почти цѣлото южно Порѣче, като образува въ едно съ сроднитѣ си склонове широки падини, дето сж се приютили бедни селца на пастири и странствующи жители, всички българи. По-големитѣ села сж: Сланско, съ около 120 кжщи, Суходолъ, чифликъ отъ 10 — на кжщи, Локвица — 250 кжщи, с. Виръ — 30—40 кжщи, Черешново, 80 кжщи, Бѣлица 25—30 кжщи, Крапа — 70 кжщи и др. С. Черешново е на пѣтя отъ Прилепъ за Крапа, за с. Могилецъ — Ковче и Самоковъ. Северната половина представлява единъ грамаденъ тригълникъ съ страни пл. Пѣсякъ, Суха Гора и р. Велика. Тригълникътъ е прорѣзанъ отъ тѣсни ущелия и рѣчища съ наклонъ къмъ Велика и изпълненъ съ каменисти тукъ-таме залжчени съ дребенъ джбъ ржтлини и възвишения, които, гледани отъ в. Бушова чешма, представляватъ една релефна карта, въ която не се среща нито една педя равничко мѣсто. По-бедна и по-дива странане сѣмъ срѣщалъ никжде отъ Порѣчието. Ако въ този пущинакъ има население, което да влачи това бreme на мизерията, се дължи на обстоятелството, че преди постройката на желѣзницитѣ, когато още въ Порѣчето е имало гжсти високостѣблени гори, е била експлоатирана по примитивенъ начинъ желѣзната руда около селата Ковче и Инче. Опустошенитѣ гори изъ падинитѣ, често запазени отъ вѣтроветѣ, били удобни първоначално за ниви, до като поройтъ не сж отвлѣкли почвата имъ. Заедно съ това моятъ възвишения сж представлявали богати пасбища, а по върховетѣ на планинитѣ е имало и сега има алпийски пѣши. Когато ненаситното око на бегове и аги е било привлечено отъ желѣзната руда, трудолюбивото население си е създадо по малко ниви и е развило голѣмо скотовъдство, обаче, когато мината е престанала да е изворъ на блага, разни бегове и разбойници започнали да грабятъ нещастното население, което, така отдалечено отъ голѣмитѣ центрове, е било изцѣло въ ржцетѣ имъ. Тѣ поляка-поляка си присвоили всички по-добри ниви и си създали чифлици, а населението заробили, или го пропждили изъ скалитѣ, отъ дето, за да живѣе, почнало да изпраща мжжетѣ на гурбетъ.

Въ северната половина на Порѣче по забележителни села сж: Бродъ, Дѣвичъ, Тополница, Слатино, Томино село, Монастирецъ, Егуменецъ, Могилецъ, Здуе, Инче, Ковче, Круше и др.

При с. Дѣвичъ, има развалини отъ стара крепостъ подъ име Дѣвини кули. Срещу Дѣвинитѣ

Кули, на дѣсния брѣгъ на р. Велика има голѣма пещера, подъ название Пеша. Въ нея има развалини отъ двореца на владѣтелката Пеша. Споредъ преданието Кичевско и Порѣчко сж били владѣние нѣкога на три сестри: Кита, съ Китино Кале, надъ гр. Кичево, Дѣва, съ дѣвини кули, и Пеша съ Пеша. Пещерата пеща е интересно геологическо явление. Въ нея извира голѣма вода, която кара воденица презъ зимата и пролѣтѣта, а отъ срѣдата на лѣтото изцѣло пресъхва—както бѣ случая съ насъ, които, минавайки за с. Локвица въ края на августъ, се отбихме да посетимъ Пешиното кале; бѣхме жѣдни и жѣдни си излѣзохме отъ пещерата. Освенъ желѣзната руда и само-

родното желѣзо въ Порѣче има признаци на залежи отъ каменна соль. Въ с. Сланско и с. Слатино има извори съ вода силно наситена съ соль. Мѣстното население я употребява за осоляване хлѣба и ястията си, за консервиране зеленчуци и осоляване сирене и др. За хлѣба въ с. Сланско правятъ разтворъ отъ солена вода и сладка 1:2, въ с. Слатино, до колкото си спомнямъ, соления разтворъ е по-силенъ. Сжшо такъвъ голѣмъ изворъ има и до с. Мокрени въ Азотъ, Велешко. Тритѣ извора съединени съ мислени прави образуватъ върховетъ на равностраненъ тригълникъ.

Защо бѣхъ за възстание

Отъ основаването на Македонската Революционна Организация въ Битолския край, което съпада съ настаняването за учителъ въ Битолската Българска Гимназия на Пере Тошевъ презъ 1894 г. а не порано, както мнозина казватъ и пишатъ, чакъ до края на първата половина на 1904 г. ни една акция, ни едно деяние на Организацията не ми бѣха чужди.

Мисълта за възстание най напредъ бѣше подхвърлена отъ Марко Лерински, обаче получи категориченъ отказъ отъ насъ поради ненавременността му. Марко — отличенъ човѣкъ и дѣецъ — загина безъ да осъществи своята мечта.

Дохождането съ чета въ Леринско на полковникъ Янковъ разбърка умоветъ на хората и отъ тогава въпросътъ за възстание излѣзе на дневенъ редъ.

Още преди пристигането на Полковникъ Янковъ въ Битолско получихме нареждане отъ Централния Комитетъ въ Солунъ, да се попречи на всѣка цена на замислитъ на Полковника да подига възстание. *Даже ако потрѣбва и да се унищожи той и четата му.*

Въ отговоръ на това писмо писахъ (лично азъ завеждахъ кореспонденцията съ Солунъ) много остро писмо, съ което упреквахъ Солунчани, че, ако трѣбвало да се обезвреди, или да се унищожи Янковъ, това трѣбваше да го направите вие преди да пристигне у насъ. Ние ще се постареемъ да го привлечемъ да служи на организацията споредъ нашитѣ разбирания, ако ли не сполучимъ да постигнемъ това, тогава ще помислимъ какво да направимъ съ него, но за нищо на свѣта не сме съгласни да го унищожимъ.

Още съ визането на Полковника въ Леринско, писахъ му едно ласкаво писмо и го помолихъ най-учтиво, да не предприема нищо преди да се споразумее съ насъ. Получи се едно грубо писмо, съ което отхвърляше всѣкаква мисълъ за разбирателство и казваше, че ще действува както намѣри за добре.

Послѣдва нашъ отговоръ съ нови подканвания за ризбирателство и предупреждение, че апаратътъ, за да попречимъ на неговитѣ замисли е готовъ. Възстание сега въ края на есенъта нѣма да допуснемъ на никоя цена.

Послѣдва по-грубъ и оскърбителенъ отговоръ отъ Полковника, а отъ наша страна нареждане да се обезвреди, и, ако не желае задружна работа съ насъ, да се изпрати задъ граница. И така стана: изпратихме го задъ граница.

По това време не бѣха малко желаещи за акция, затова на нѣкои съ обещания, на други съ увещания, а трети съ заплашвания спрѣхме това

движение. Настъпи зимата и още повече затихна всичко. Обаче яви се друга мжнотия: почнаха на голѣми групи да се връщатъ гурбетчиитѣ. Такъво нареждане отъ наша страна нѣмаше. Това даде поводъ на по голѣмо раздвижане въ полза на едно възстание. На тая мисълъ не бѣха чужди всички Костурски и Лерински ржководни сили, както и отъ Рѣсенско, Демирхисарско и Кичевско, ако и посетне мнозина се отмѣтнаха.

Въ последнитѣ дни на м. Декемвй 1902 г. получи се нареждане отъ Централния Комитетъ въ Солунъ лично азъ да замина за Солунъ, дето щѣлъ да се състои конгресъ. Целта на конгреса, както и дневния му редъ не ни бѣше извѣстенъ. Искаше се отъ менъ само да събера сведения за духа и боевата готовность на окрѣга.

Конгресътъ въ Солунъ стана. Знае се решението. Работитѣ въ конгреса най-добре сж описани отъ Христо Коцевъ негде въ „Македонски Прегледъ“. Отъ всички присѣтствующи само Лазаръ Димитровъ бѣше противъ възстание, и, при все това, нека тукъ му отдадемъ похвала, съ пушка въ ржка се бори човѣкътъ презъ време на борбата, а най възторженитѣ желатели за възстание нѣма ги никакъ. Тѣ много дръзко излѣгаха конгреса за боевата подготовка на околитѣ, които представляваха и нѣмаха смелостта поне самитѣ тѣ съ оржие въ ржка да оправдаятъ своитѣ подписи за възстание. Битолчани само отъ кждето не се надѣвахме, отъ тамъ се яви помощъ — отъ Одринско. Хвала имъ!

Сега дохождаме на главния въпросъ, който ни интересува: защо бѣхъ за възстание? Ето причинитѣ:

1. Една отъ най важнитѣ причини бѣ дохождането на Полковникъ Янковъ. За да възспремъ присъединението къмъ него трѣбваше да обещаемъ, че ще действуваме презъ 1903 г.

2. Усилената подготовка не бѣше да се отлага всѣкаква проява на дейность за дълги години, а да се действува въ найскоро време.

3. Масовото прииждане на гурбетчиитѣ отъ всѣкъдѣ, а най-вече отъ Цариградъ.

4. Нетърпеливи бѣха да се отлага за по отдалечено време възстанието най-вече Костурчани и Леринчани, а не бѣха чужди на това желание, както казахъ и по-горе, и Рѣсенци, Демирхисарци (Битолски Демирхисаръ) Кичевчани. Костурчани и Леринчани даже заплашваха, че ще действуватъ сами.

5. Страхътъ отъ прибиране на оржието отъ турцитѣ, както стана въ Леринско следъ смъртта на Марко Лерински — само въ нѣколко дена аскерътъ прибра около 600 пушки.

5. Турцитѣ узнаха всички наши тайни планове. Навсѣкжде нагласиха военни постове.

7. Голѣмото увеличение на четитѣ, отъ което фактически бѣхме въ възстание, ако и да не бѣше прогласено такъво.

8.

9. Постоянното напрежение на населението го накарало да си изостави обикновенната си работа.

10. Обедняването на населението не му даваше възможност да иждивява повече сръдства за въоръжение, а и нѣмаше отъ кждѣ да си набавя такъво.

11. Въ стремлението ни да не се увеличаватъ четитѣ, нареждахме да избѣгватъ всѣкакви срещи съ аскера, а това действуваше обезсърчително. По горнитѣ причини и явни шпиони не унищожавахме.

12. Отъ сведенията, съ които разполагахъ за подготовката на околитѣ ни, смѣтахъ, че тя е достатъчна за нашия край.

13. Насърдителни бѣха за менъ и сведенията за подготовката на другитѣ окрѣзи. Само следъ възстанието се узна, че това било фалшъ.

14. Никога не сме се самооболщавали, че сами съ наши сили ще смажемъ Турската Империя. Нашето желание бѣше да предизвикаме намѣса отъ Европейскитѣ държави.

15. Чувствувахе се вече голѣмо разслабване въ дисциплината на рѣководнитѣ сили.

16. Тия рѣководни сили бѣха значително намалени: мнозина бѣха избити и арестувани.

17. Войводитѣ изморени.

18. Централниятъ Комитетъ обеща да ни даде най-малко около 400 души за началници на чети, 30 души офицери само отъ родния градъ на единъ отъ рѣководителитѣ на тоя комитетъ, много пушки, много материяли. Безъ тия помощи немислимо е да се направи много нѣщо, особено въ нашия край, заявихъ азъ на конгреса.

Моето мнение бѣше още: решението на Солунския конгресъ да се санкционира отъ окрѣжнитѣ конгреси. За тая целъ свикахме Смилевския конгресъ. Знае се и неговото решение. Не всички, но повечето отъ опозиционно настроенитѣ войводи въ конгреса бѣха на лична почва отъ нахърнени честолюбия. Не му е тукъ мѣстото да се изнася всичко.

Въ сжщностъ ний и преди да вземемъ решение за възстание въ Смилево, бѣхме въ форменно такъво, ако и да не бѣше обявено. Убийството на Давидова при с. Жрбино (Охридско) въ сражението на 15 мартъ 1903 г. се разрази въ една грозна афера, отъ която се дигнаха на кракъ и пострадаха около 15 села. Балансътъ на тая афера е слѣдния:

147 арестувани рѣководители,

318 изтезавани,

17 умрѣли отъ изтезанията,

195 души забѣгнаха въ четитѣ.

135 заточени въ Мала Азия и другадѣ,

50 души отъ тѣхъ сложиха коститѣ си на заточение.

Това е фактическо възстание и не само въ Жрбино стана това.

Приказки сж, че сме се надѣвали на нѣкаква намѣса отъ страна на България. Напротивъ. Самия д-ръ Колушевъ — по онова време Български Консулъ въ Битоля — официално ми бѣ заявилъ да не се надѣваме на никаква помощ отъ страна на България. Азъ не бѣхъ чулъ никога и никжде да се говори отъ страна на Гарвановъ или Сарафовъ, че България щѣла да се намѣси, както мнозина твърдятъ.

И до день днешенъ, следъ повече отъ тридесетъ години, съмъ нападанъ за даденото отъ менъ съгласие за възстание.

Заявявамъ, че менъ, скромненъ ратникъ, само най-чисти, най-възвишени подбуди ме караха да бжда привърженикъ на едно възстание, а не нѣкакви лични смѣтки, или отъ болнава амбиция, отъ която и тогава страдаха, пѣкъ и сега страдатъ мнозина дейци.

Приемамъ върху менъ цѣлата отговорностъ, или колкото моитѣ плещи могатъ да я носятъ, и питамъ живитѣ, които и днесъ ме нападатъ:

Организацията въ своята четиредесетъ годишна дейностъ нѣма по-славни дѣла отъ Солунскитѣ атентати и Илинденското възстание но има ли по-славно, по-велико, по-слюбимно дѣло отъ Илинденското възстание? Тукъ му е мѣстото дапризнае, че Солунскитѣ атентати много допринесоха за осжществяването на Илинденското възстание.

Ако възстанието въ 1903 г. не сполучи, кой може да ме увѣри, че напр. въ 1905 или въ 1910 г., или кога и да е, щѣше повече да сполучи?

Въ сжщностъ възстанието сполучи. Ний предизвикахме намѣса отъ страна на Европейскитѣ държави, но, както всѣкога, не бѣхме достатъчно умни и прозорливи, за да използваме тая намѣса. По тоя въпросъ има да се говори много. Трѣбва да констатирамъ тукъ, че въ 40 годишния животъ на нашата Организация изпъкнаха мнозина макаръ и малки Гарибалдовци, но ни единъ и най-малкъ Мацини. Въ сжшвостъ и цѣлокупния български народъ пострада отъ липса на умни политици.

Ако Битолско не прояви нищо особено следъ възстанието поради пораженията, които понесе, каква особена дейностъ проявиха другитѣ окрѣзи, които не възстанаха въ 1903 годину.

Нека отдадемъ слава и честъ на падналитѣ за свободата отъ вторий революционенъ окрѣгъ! Вѣчна имъ паметъ!

Дано ние живитѣ, останали отъ оная славна епоха, останали живи не по наша вина, както и всички Македонци, бждемъ щастливи да видимъ Битоля, Охридъ, Костуръ и др. както и цѣла Македония свободни!

Да живѣе Македония!

Да прѣбжде Илинденъ!

Бившия членъ отъ Главния Щабъ на 2-ия Революционенъ Окрѣгъ
А. Лозанчевъ

Учебното дѣло въ Кратовска околия

Презъ турско време тази околия влизаше въ Скопски вилаетъ, а отъ свѣтовната война пада въ предѣлитѣ на Югославия. По онова време (1912 г.) околията броеше: 19515 българи, 3850 турци, 55 власи, 210 цигани — всичко 23630 жители*)

Туристическа група въ Пиринъ.

Самиятъ градъ имаше 4,500 жители, отъ които 1,900 българи, 2,500 турци и 100 цигани.

Събуждането на българитѣ отъ тоя край води началото още отъ Турско-австрийската война отъ 1689 година. Тази война възбуди голѣми надежди между християнското население изобщо въ С. Македония, а когато австрийскитѣ войски бѣха принудени да се отдръпнатъ отъ Македония, разочарованото население, особено градската му частъ, се вдигна и изсели заедно съ войскитѣ и се установи въ южнитѣ части на държавата — въ Войводина — между преселницитѣ сърби. Между тия преселници отъ Македония бѣше и попъ Велко Поповичъ отъ Кратово, който не забрави своя български произходъ.

Въ оставенитѣ отъ него ржкописи въ мон. Равеница (Сремъ), той твърди, че е *пришелецъ отъ българска земя*.

Тая околия запази своя български характеръ и презъ периода отъ 1537—1766 година, когато С. Македония спаднаше подъ ведомството на Ипекската сръбска патриаршия. И презъ периода, който настъпи следъ унищожаване на ипекската патриаршия и замѣстването ѝ съ цариградската фанариотска, българскиятъ духъ въ тоя край не заслабна; въ черквитѣ на кратовско — селата — никога славянския езикъ не бѣ изхвърленъ. Сжщо така и въ малкото килийни училища гръцки езикъ неможа да се настани.

Нека не се забравя, че мастития приемникъ на о. Паисии, а именно хаджи Иоакимъ Кърчовски, бѣше учителъ въ Кратово презъ годинитѣ 1817—1819. Авторътъ на книжовнитѣ трудове „на простѣйшия болгарски езикъ“ едва ли ще можеше да печата тия свои книги — будители:

Ако не бѣха му помогнали съ своитѣ спомоще-

ствования богатитѣ кратовски търговци отъ Будапеща и Войводина. Съ иждивението на Нешо Марковичъ, богатъ търговецъ, можа да излѣзе отъ печатъ кн. „Огледало“, въ 1818 год.

Съ наустника (часословъ), псалтирь, рекамъ (смѣтане), краснописъ, разкази изъ свещена история е живѣло българското — по право славянското училище — до общото повдигане на черковния въпросъ.

Кратовчани се отказаха отъ гръцката патриаршия презъ 1868 г.

Едновременно съ това гражданитѣ ревниво се запретнаха да издигнатъ своето училище до равнището на околнитѣ градове.

Презъ учебната 1874/75 год. идва учителя *Иванъ Карановъ*, който изхвърля часослова и въвежда български букваръ, катихизисъ, аритметика, землеописание и др. предмети. Ала това издигане е траело само две години. Възстанията отъ 1875, 1876, год. сръбско-тур. война, руско-турската, не сж били благоприятни и училищата сж се върнали къмъ стария си сънъ.

Учебното дѣло въ Кратово отново тръгва напредъ, когато Екзархията е изпратила главенъ учителъ и се въвело обучение по новата екзархийска програма.

Това е било презъ 1882/83 уч. година.

Тогава ученицитѣ се раздѣлятъ на отдѣления, а презъ 1884 г. се отваря I класъ. Въ цѣлата кратовска околия презъ уч. год. 1886/87 сжществуватъ 7 мжжки основни уч-ща съ 10 учители и 248 училища.

Презъ 1892/93 уч. година общото число на училищата въ околията е било 4 (3 мжж. и 1 девич.), съ 1 класно (съ 8 уч-ци), учитли 8 (7 мжже и 1 ж.) и ученици 189 (149 м. и 40 ж.). Презъ 1896/97 г. отваря се II класъ. Въ него се учатъ вече 40 деца (37 м. и 3 ж.). Въ околията броятъ на училищата достига (1889/900 г.) 11 основни и 1 класно съ 20 учители и 426 ученици.

Винишката афера (1897 г.) нанесе чувствителенъ ударъ на учебното дѣло въ околията. Даже учителскитѣ съвети бѣха забранени отъ страна на турската властъ и учителитѣ постоянно разкарвани по сждилища, затвори, интернирани.

Следъ Илинденското възстание, което почти не засегна масово околията, учебното дѣло се оправи значително. Презъ 1897/8 уч. година се откри и III класъ.

Така се стигна до много знаменитата 1912 година, която донесе много благи надежди и заличи всички свѣтли мечти...

Презъ 1911/12 учебна година учебното дѣло въ Кратовската околия достигна до тоя развой:

А. гр. Кратово

1 Класно смѣс. уч-ще

	I	II	III кл.	всичко
Записани м.	23	25	16	64
ж.	6	3	6	15
	29	28	22	79

Въ с. Злетово сжщо има I класъ съ 8 уч-ци.

*) Проф. Иорд. Ивановъ.

Б. Основни училища в града

Едно съ 4 отд. пълно, съ 5 уч. сили (2 м. и 3 ж.)
 записани ученици 74 м. + 54 ж. = 128
 плюс забавачница 25 м. + 31 ж. = 56
 79 м. + 85 ж. = 184

В. В селата

Въ 15 села — 15 см. основни съ 18 учителски сили. (16 м. и 2 ж.)
 ученици 328 м. + 69 ж. = 397
 забавачка 112 м. + 48 ж. = 160
 440 м. + 117 ж. = 557

Главенъ у-лъ е билъ г-нъ Стефанъ Бидиковъ отъ Кратово; класни учители: Ив. Мизовъ, Якимъ Апостоловъ, Стойче Зафировъ и Сюлейманъ ефенди (по турски езикъ). *Основни градски*: Тодоръ Бѣлоглавовъ, Василъ Ивановъ, Елена Икономова, Царева Ненова, Анна Тодорова.

Похарчена за училищата е сумата 25.000 гр. зл.

При градскитѣ училища е съществувала общоградско-училищна библиотека съ 1120 прочитни книги.

Илиевъ

Тодоръ Стефановъ Якововъ

(Расимъ)

Тодоръ Якововъ е роденъ презъ 1881 год. въ гр. Тетово. Извънредно буюнъ младежъ, презъ 1902 год. той убилъ Тетовския катилъ (Мехмедаа) и избѣгва въ планината, като се крие изъ българскитѣ села. Презъ възстанието той сполучва да пренесе оръжие на 25 коня за възстаналитѣ райони. Предава оръжието на войводата Иванъ Наумовъ Алябака и се присъединява къмъ четата му.

Въ 1904 г. той, като четникъ на Алябака, участвува въ сражението при с. Павлишенци — Кумановско, което заведоха съединенитѣ чети на Алябака и Боби Стойчевъ. Презъ цѣлата 1905 г. той се движи изъ Велешко, Порѣчието, Крушовско, Кичевско, Прилепско, Битолско, все съ четата на Иванъ Наумовъ Алябака и взема участие въ всички сражения — при с. Крапа—Порѣчието, на 6 авг. 1905 г. съ съеданенитѣ чети на поручикъ Пано Константиновъ, Иванъ Наумовъ, Дяконъ Евстатий и Арсо Локвички; въ сражението при с. Орѣше—Велешко, съ Съединенитѣ чети на Пано Константиновъ, Иванъ Наумовъ и четата на Георги Сугаревъ. Презъ 1906 г. като помощникъ войвода на Скопския войвода Василъ Аджаларски той взема участие въ всички акции и сражения и презъ 1907 г. напуска Скопско.

Въ Балканската война бѣ определенъ за войвода на чета съ назначение Паланешко, но четата бѣ разформирована и изпратена въ Опълчението. Въ последното Тодоръ Якововъ участвува при сраженията на Шаръ-кѡй, като взводенъ подофицеръ, и при десанта на 26 януарий 1913 г. падна тежко раненъ. Сега изкарва препитанието си като дребенъ занаятчия въ София.

Стефанъ Аврамовъ

Тодоръ Ст. Якововъ.

Трайко А. Благоевъ

На 18 мартъ въ 3 ч. под. обѣдъ се помина дългогодишниятъ учителъ, инспекторъ и картографъ Трайко А. Благоевъ. Всички близки, приятели и познати бѣха покрусени отъ неговата неочаквана смъртъ. Трайко Благоевъ бѣ роденъ на 25 августъ 1876 г. въ с. Владимирово, Малешевско, Македония. Получилъ основ. образование въ с. Владимирово. Твърде любознателенъ, още отъ малкъ, той напуска родния си кѣтъ и трѣгва да продължи образованието въ Кюстендилъ. Тукъ Трайко следва въ Педагогическото училище, но по редъ причини неможа да довърши, а завърши въ *Скопското* педаг. училище.

Както въ Кюстендилъ, така и въ Скопие, Трайко се ползуваше съ добро име между учители и другари. Той се отличаваше съ своето трудолюбие и

прилежност. Живо се интересувахе отъ положението на родината си и взема участие въ кружочитѣ, образувани съ целъ да се подготвятъ младежитѣ въ родолюбие и саможертва за брата-робъ. Следъ свръшване на Скопското педаг. у-ще презъ 1896—97 год. Трайко става учителъ въ родното си село Владимирово, дето учителствува само една година и взема дейно участие въ М. О. Р. организация. Поради Винишката афера и лошитѣ политически условия, той напуска родината си и заминава за България. Дохожда въ София и постъпилъ студентъ въ университета. Следва по педагогия, но се занимава повече съ *география*.

Въ университета сжщо се проявилъ като трудолюбивъ и любознателенъ студентъ. Живо се ин-

тересувалъ отъ макед. дѣло и влизаше въ македонското студ. д-во.

Следъ свършване на университета става учителъ. Дълги години учителствува въ гр. Пазарджикъ, става помощникъ инспекторъ въ Пловдивъ, а следъ това се премѣства въ София, като учителствува

Трайко А. Благоевъ.

до края на службата си въ 18 прогимназия, повече като директоръ. Отъ нѣколко години е пенсионеръ. Трайко Благоевъ бѣ добъръ учителъ и примѣренъ директоръ. По негова инициатива се основа лѣтното училище въ Борисовата градина. Въ квартала Х. Димитъръ той се ползуваше съ добро име, като истински учителъ и уважаванъ директоръ.

Трайко А. Благоевъ се помина следъ доста дълго боледуване. Презъ всичкото време, обаче, той не преставаше да работи, пише и чертае.

Стефанъ Апостоловъ Ивановъ

Роденъ на 9 III. 1876 г. въ с. Баница — Леринско, Ст. Апостоловъ бѣ единъ отъ ревностнитѣ членове на Друж. „Илинденъ“ въ Варна и на Благ. Посм. каса при Илинденската организ. отъ основаването имъ. Почина на 25 мартъ т. г. въ Варна.

Покойникътъ бѣ единъ отъ основателитѣ и легални членове на В. М. О. Р. организация въ с. Баница — Леринско. При обявяването на Илинденското въстание той се зачислява въ мѣстната чета подъ войводството на Тане Стойчевъ, и като отделенъ началникъ въ сжщата чета презъ цѣлото време се е отличилъ като единъ отъ смѣлитѣ и първи бойци.

Следъ въстанието напуска родното си село и се настанява въ Варна. Презъ Балканската война се зачислява въ Парковия взводъ на М. О. опълчение, а презъ Общо-европейската война въ Македонската дивизия, като мл. подофицеръ въ II дружина на V мак. полкъ, където сжщо се е отличавалъ винаги като добъръ и преданъ войникъ и голѣмъ родолюбецъ.

Съ неговата смъртъ 5-то членно му семейство се лишава отъ единъ добъръ и трудолюбивъ съпругъ, баща и дѣдо, а варненското д-во „Илинденъ“ и Илинденската организация губятъ единъ редовенъ и преданъ членъ отъ основаването имъ.

Богъ да го прости. Вѣчна да бже неговата паметъ.

Единъ отъ учителитѣ въ прогимназията описва живота и дейността на Трайко, като учителъ и като директоръ. Трогателно слово произнесе единъ гражданинъ отъ квартала Х. Димитъръ въ знакъ на благодарностъ за грижитѣ на Трайко по издигането на квартала.

Заслугитѣ на Трайко Благоевъ сж голѣми къмъ родъ и родина.

1. Той бѣ примѣренъ учителъ, директоръ и инспекторъ. Отличаваше се съ моралнитѣ си качества, честностъ и трудолюбие.

2. Въ областта на картографията Трайко е авторъ на нѣколко карти. Особена заслуга има съ картата на *България и Балкански п-въ*.

3. Заедно съ К. Рачевъ и Хр. Шалдевъ издава списанието *Географско четиво*.

А презъ Балканската и Европейската война Трайко Благоевъ, като фотографъ обиколи българскитѣ земи и събра много ценни исторически сведения, фотографически снимки на исторически мѣста, старинни останки и редъ др.

5. Трайко Благоевъ напоследъкъ работѣше много усилено и написа учебници по география за прогимназиитѣ и събра исторически сведения за Кресненското въстание. Нѣкои още не сж издадени.

Трайко до последния день бѣ съ перо въ ржка, пишеше или чертаеше надъ картата. Почтенъ гражданинъ, високо мораленъ, той дълбоко се нараняваше отъ неправдата и злоупотрѣбата. Ръзъкъ и справедливъ, той често си докарваше и неприятности, които указваха влияние върху здравето му.

Трайко Благоевъ бѣ скроменъ деецъ на културно-просвѣтното дѣло. Той заслужава много нѣщо. Неговитѣ приятели и познати, знаеха това, затова се стекоха масово на погребението и всички възхвалиха дѣлата му.

Бждещитѣ поколения ще си спомнятъ съ умиление и почитъ за заслугитѣ на Трайко А. Благоевъ

Л. Т.

Стефанъ Апостоловъ Ивановъ.

Събитията въ Европа през м. мартъ

Мартъ, месецъ, съ който се открива пролѣтъта, тази година не можа да открие и пролѣтъта за човѣчеството, смързвало отъ страхове и отъ бури, вѣщаещи нови катастрофи.

Международнитѣ отношения презъ тоя месецъ продължиха да се развиватъ при сжщата трескавостъ и при взаимното недоверіе, както бѣ преди това.

Надъ умоветъ, надъ цѣла Европа, пѣкъ дори и надъ цѣлия свѣтъ, и презъ този месецъ висше страхотния знакъ на кървава вихрушка, която можеше и може всѣки моментъ да се издигне и да помете и останалото още неразрушено отъ нашата цивилизация.

Приема се вече открито, цинично, че днесъ една война може да избухне безъ всѣкакви „протоколи изисквания“, безъ ноти, безъ предупреждения. Просто войската отъ една държава ще се вдигне и ще иска да победи, осланяйки се преди всичко на изненадата.

Който ще изненада, който ще успѣе да намѣри неприятеля не напълно подготвенъ за здрава отбрана още въ първитѣ моменти, той има най-големия шансъ за победа.

Усвършенствуването на оржжията и особеността на модернитѣ оржжия за воюване каратъ да се прибѣгва до тоя начинъ на откриване на борбата — до изненадата.

И ето, щомъ това е така, щомъ това се знае отъ всички — никой не може да бѣде гарантиранъ нито отъ договори, нито отъ дипломатическа традиция, нито отъ измършавѣлото Обществото на народитѣ срещу едно изненадно нападение.

И, понеже днесъ държавитѣ въ Европа, въпрѣки нѣкои съществуватъ помежду имъ договори, въ сжщностъ сж недовѣрчиви едни къмъ други; понеже Европа днесъ стопански и политически е излѣзла извънъ всѣко равновесие — всѣки отъ всѣкого се бои, всѣки всѣкому недоверява и всѣки гледа съ свѣтквична бързина да организира военната си отбрана и да бѣде готовъ за всѣка военна изненада.

Има оси, които ужъ поддържатъ днесъ едно европейско равновесие, — но тѣ сж още хрущелни, крѣпки и съвсемъ нездрави, за да понесатъ промѣнитѣ и страшни тежести на днешното разбъркано време. Ось: Берлинъ — Римъ; ось: Москва — Валенция.

А колко държави стоятъ вънъ отъ тия оси и колко по второстепенни нагледъ, но важни отъ международно гледище, оси свързватъ много отъ тия, стоящи вънъ, отъ споменатитѣ оси, държави! И каква бъркотия могатъ да докаратъ за всички преплитанията на всички тия главни и второстепенни оси!

Имаше една стара ось, която се бѣ установила следъ голѣмата война — осъта, излизаща отъ Парижъ и свързваща въ сърцето на Малкото съглашение, въ Прага, като политическо срѣдище на това съглашение. Тя бѣше ужъ здрава, но видѣхме, че и тя вече не е надеждна. Югославия, на чиято военна сила се възлагаха голѣми надежди за здравината на тая ось, вече се отклонява отъ нея. Италия, съ сключената на 25 мартъ тая година политическа спогодба съ Югославия, отслаби значително Малкото съглашение като политическа формация, имаща за целъ да поддържа следвоенния редъ въ Европа, опредѣленъ отъ диктаторитѣ на „мира“ отъ Версайлъ.

Осѣта Берлинъ — Римъ, скорошно създаване, и тя може всѣки моментъ да се огъне и да даде пѣтъ на много непредвидености. Вече има сериозни признаци, че Германия може да намѣри за по-полезно за себе си да се обрне за приятелство къмъ Съветска Русия, къмъ която довчера пѣкъ и сега още има едно враждебно отношение.

И не би трѣбвало никакъ да се очудваме на каквито и да било промѣни и изненади въ взаимоотношенията на европейскитѣ държави затуй, защото, независимо отъ това, кѣде какъвъ политически режимъ съществува, държавницитѣ сж (или най-малко се стараятъ да бѣдатъ) реалисти, иматъ предвидъ суровата действителностъ и се съобразяватъ съ нея.

А тая действителностъ днесъ се характеризира съ неустановеностъ въ стопанския и въ политическия животъ и съ пълна липса на гаранции за устояване на международно поети задължения.

Живѣемъ въ време на най-нагълъ политически цинизмъ: изобилие отъ блестящи речи за човѣщина, за моралъ въ политиката, а въ сжщото време открито и безъ колебание следване на началото: правото на силата.

Кой превари — той натовари, — ето, съ наши думи казано, какъвъ духъ вѣе днесъ надъ Европа.

Германия и Италия дадоха класически примѣри съ действията си. Първата — въ Рейнската областъ и въ нарушаване на много други задължения по договора за миръ, а втората — въ Абисиния.

Но не бѣха само тѣ. Тѣхното бѣ последица отъ по-важнитѣ нарушения на нѣщо много по-важно отъ постановленитѣ на едни несправедливи, диктувани договори, то бѣ последица отъ нарушенията, които победителитѣ отъ войната направиха на основнитѣ начала на справедливостта, на човѣщината, на разум-

ността съ принуждаването победенитѣ да подпишатъ договори за собствената си вече не само физическа, но и морална смъртъ.

И последица отъ второ едно нарушение на задълженията на победителитѣ — именно: да поправятъ, съ разумъ и съ човѣшко чувство, несправедливоститѣ отъ договоритѣ, което изрично се предвижда дори въ собственитѣ имъ жестоки договори.

Но това е вече история. Ние тукъ говоримъ за сегашното състояние на нѣщата въ Европа и, ако споменаваме горното, то е за да направимъ по-ясна за читателя анализа на това състояние.

Въ края на краищата, цѣлнитѣ въпросъ се свежда къмъ едно излизане отъ безумнитѣ ограничения, и безчовѣчни постановления на договоритѣ за миръ и къмъ намиране на едно ново, здраво и истинско международно стопанско и политическо равновесие.

Бившитѣ победители вече не могатъ да удържатъ позициитѣ си отъ Версайлъ. Победенитѣ — повече отъ тѣхъ — сами сж разтрошили много отъ версайлскитѣ окови и сж на пѣтъ напълно да се освободятъ отъ тѣхъ.

Ако бившитѣ победители могатъ да намѣрятъ достатъчно морални сили у себе си да признаватъ фактическото обезсилване на договоритѣ за миръ и ако изхождайки отъ това, се заематъ, заедно съ бившитѣ победени, по човѣшки, съ разумъ, и съ нова политическа съвестъ да разгледатъ и разрешатъ висящитѣ и застрашаващи мира въпроси, може би ще може да се избѣгне една нова международна катастрофа. Тогава може би и нарастнали нѣкои прекалени амбиции и отъ другата страна биха се смалили и изчезнали.

За съжаление, нѣма за сега такива изгледи. Значи, остава пакъ всѣки да гледа своята черга.

Една отъ опасноститѣ за мира е желанието на Германия да ѝ бѣдатъ върнати колонитѣ.

При откриването на Лайпцигския панаиръ, на 1. III. т. г., германскитѣ посланикъ въ Лондонъ г. Рибентропъ заяви, че трѣбва да бѣдатъ върнати на Германия изгубенитѣ ѝ презъ войната колонии. По-големата частъ отъ тѣхъ сж днесъ въ ржцетѣ на Англия. И тя, чрезъ устата на своя министъръ на външнитѣ работи, г. Идънъ, още на следния день, на 2 III., заяви, че правителството на Англия нѣма намѣрение и нѣма да има предвидъ каквото и да е прехвърляне на колонии.

Значи — и тукъ ще остане да се види, дали Германия която иска колонитѣ си не толкова, за да възстанови правото си и притежанията си отъ преди войната, колкото затова, защото има насжщна нужда отъ колонии, — дали нѣма тя да се опита да си ги вземе сама. И въ такъвъ случай никакъ нѣма да бѣде чудно, ако се премѣрятъ силитѣ на морскитѣ оржжия на Англия и на Германия.

Презъ месецъ мартъ Франция откри народна подписка за заемъ за народната отбрана. Това не бѣ отъ естество да успее съседитѣ ѝ отъ изтокъ и на югъ, понеже се знаеше че и безъ тоя специаленъ заемъ тя е въоръжена до зѣби.

Дори малката и миролюбива Швейцария се принуди, предъ лудото въоръжаване въ Европа, да вземе на 4. III. т. г. мѣрки за защита на своитѣ граници.

Англия вече продължи усиленитѣ си въоръжения, а ромънскитѣ министъръ-председателъ, г. Татареску, отиде въ Чехословашко на 20. III. т. г. лично да види какво става съ военнитѣ поржжии въ Чехословашкитѣ фабрики за нуждитѣ на ромънската войска.

Гърция сжщо усилено се въоръжава. По случай националенъ празникъ, на 26. III., въ Атина стана голѣмъ парадъ на войскитѣ и се показаха на населението и най-модернитѣ противовооръжени оржжия, купени напоследѣтъ отъ Германия, за да разбере грѣцкиятъ народъ, че главната задача, която си постави правителството на г. Метаксасъ съ идването си на властъ, именно — осигуряване на народната отбрана — е почти постигната.

Все за да се обедини цѣлнитѣ грѣцки народъ около тази главна задача бѣ и пжтуването, което предприе грѣцкиятъ кралъ, заедно съ министъръ-председателя г. Метаксасъ, изъ грѣцкитѣ острови и специално въ Критъ. Съ това си пжтуване, извършено въ началото на месецъ мартъ, кралятъ е искалъ да спечели и критянитѣ за идеята за всенародна сплотеностъ въ името на голѣмитѣ военни усилия за народна отбрана и, споредъ сведенията, той билъ успѣлъ.

Едно събитие отъ първостепенна европейска политическа важностъ бѣше пжтуването на г. Мусолини въ Либия, на северния брѣгъ на Африка, близо до Египетъ. Както се знае, самитѣ италианци придадоха на това пжтуване голѣмо значение, каквото то действително имаше.

Отзвукътъ отъ него бѣ най-силенъ въ Англия и имаше защо сѣ пжтуването си изъ тия земи, г. Мусолини подчерта голѣмитѣ интереси на Италия въ Източно Сръдиземно море и волята ѝ то да бѣде свободно за Римъ така, както е Адриатическото море. Но Мусолиновото шествие по Северо-африкан-

ския брѣгъ има и друго значение: г. Мусолини се обяви за криликъ на мюсюлманския свѣтъ, заради което получи въ Триполи отъ арабски конници „Сабята на Ислама“.

Тая сабя — тя може още утре-другиденъ много нѣщо да разреже. Тукъ имаме още една мрачна точка на европейския политически хоризонтъ и още една страшна неизвестностъ въ бъдещитѣ ингло-италиански отношения. Англия е владѣтелката на най-големъ брой мюсюлмани по свѣта. Тя пъкъ каква ли сабя ще поиска да се осигури откъмъ Югославия, по сухо и по море, за да е съ развързани рѣце другаде.

Като става дума за стремежа на Италия да си обезпечи свобода и може би надмощие въ сръдиземноморския басейнъ, трѣбва да отбележимъ голѣмата, просто неочаквана отъ мнозина промѣна въ италианскитѣ отношения къмъ Югославия, настанала презъ втората половина на м. мартъ т. г. и завършила съ подписване на приятелски договоръ между тия тѣмъ много враждуващи довчера страни. Явно е, Италия съ тоя договоръ е искала да се осигури откъмъ Югославия, по сухо и по море, за да е съ развързани рѣце другаде.

Сключването на договоръ за приятелство между Римъ и Бѣлградъ е фактъ, който ще остане като една отъ най-важнитѣ дати отъ следвоенната история на Европа. Този фактъ, показва, колко гъвкава е италианската външна политика, колко голѣма промѣна е настанала въ ръководенето на на югославската политика, но повече отъ всичко показва, колко голѣмъ ще да е натискътъ на днешното неясно и бременно съ стрехотни възможности положение, за да се дойде до едно приятелство между дветѣ фактически воюващи и следъ войната държави — Италия и Югославия.

Заслужава особено да се отбележи, че в. *Джорнале д'Италия* отъ 26 III. т. г. писа, че Итало-югославската спогодба „е естествено допълнение на предшестващата Българо-югославска спогодба, чието подписване Италия била подпомогнала.“

Италия, жива, деятелна, едноставна и съ опростенъ до крайни предѣли политически апаратъ за маневриране въ чужбина; предприемчива и цѣла следваща една воля, поставена въ движение отъ единъ ясенъ умъ и отъ едно пѣргово въображение — не изпуска нито единъ моментъ и лови всичко, което въ общата европейска суматоха може да представлява важностъ и да донесе полза за италианския народъ и за бъдещето му. Така тя стѣпи съ итало-югославския договоръ и на Балканитѣ и започна съ това изпълнението въброятно на единъ по-обширенъ планъ за стопанско и политическо въздействие и въ сръдна Европа.

Ако Югославия, този непримиримъ врагъ на Италия, можа да бъде привлеченъ къмъ Римъ, защо да не могатъ да бъдатъ привлечени къмъ него и други малки държави отъ Сръдна

Европа. Тия малки държави, и безъ това сами не могатъ да устоятъ дълго на кръстосващитѣ се надъ тѣхъ борби между голѣмитѣ.

Стѣпката на Югославия къмъ Италия дойде още по-вече да разклати устоитѣ на Малкото съглашение и да внесе още повече съмнения всрѣдъ самитѣ членове на тая групировка за солидарностъ на връзкитѣ помежду имъ.

Затова държавитѣ отъ Малкото съглашение набелязаха въ конференцията си въ Бѣлградъ на 1 IV. т. г. да се разгледатъ всички въпроси относно новитѣ условия, създадени за М. Съглашение. За да се разбере добре, кое свързва и кое може въ бъдеще да свързва тритѣ държави отъ М. Съглашение помежду имъ, председателятъ на Чехословашката република реши въ началото на априлъ да отиде въ Бѣлградъ и тамъ, на самото мѣсто лично да провери нѣкои работи и лично да въздействува, за да се поправи — ако може да се поправи — положението и да се стѣгнатъ пакъ връзкитѣ между държавитѣ отъ Малкото съглашение.

Що се отнася до Испания, която не престана и презъ разглеждания месецъ да пролива кръвта си въ междусобичата, тя сѣщо не може да каже, че м. мартъ е приближилъ до успокоението и разведвяването на хоризонтитѣ ѝ.

Може да се каже, че презъ тоя месецъ за нея се направи нѣщо добро въ Лондонъ, въ комитета за ненамѣса въ испанскитѣ работи, като се реши отъ силитѣ, участващи въ тоя комитетъ, да пристѣпятъ къмъ изпълнение на приготвения планъ за надзоръ надъ морскитѣ и земни граници на Испания. Тоза решение, обаче, остава почти безъ значение.

Италианскитѣ представителъ въ комитета, г. Д. Гранди изрично заяви на 24 III., че нито единъ италиански доброволецъ нѣма да бъде оттегленъ отъ Испания, докато тамъ не се прекрати тамъ гражданската война.

А цѣлъ свѣтъ вече знае, че въ Испания се биятъ на страната на генералъ Франко цѣли дивизии италианска войска.

Въ тоя свѣтъ на денонощни приготовления за народни отбранивания, ние, българитѣ отъ Македония, сѣщо трѣбва да бжемъ будни и да се готвимъ не съ оръжие — това нѣмаме и не ни се позволява — а съ мисълъ, съ съзнание, съ духъ да отстоимъ въ уречения часъ своитѣ народностни права.

Косвено насърчение за това намираме и въ думитѣ на френския началникъ щаба на армията, генералъ Гамленъ, който преди два месеца заяви, при една обиколка въ източна Франция:

„Налага се повече отъ всѣкога за старитѣ да припомнятъ на младитѣ, че едно отечество, което иска и трѣбва да живѣе, не трѣбва да забравя.“

Изъ вестницитѣ и печата

Главната улица въ Солунъ

Солунската Almamater

На 6 т. живущитѣ въ София солунски възпитаници дадоха вечеря въ честъ на нѣколцина просвѣтни деятели, учителствували между 1880 и 1890 г. въ тамошната гимназия „Св. Кирилъ и Методий“ Бѣловласи старци, останки отъ едно многозаслужило поколение, което си отива; мѣже около и надъ 50 години, вложили въ освободителната борба бѣлноветѣ и енергията на най-хубавата си възраст; младежи, откърмени съ неизповедимата мъка на бащитѣ си — една пѣстра маса отъ хора, които животътъ разпиля далечно отъ роднитѣ мѣста, но всички свързани по между си съ общия споменъ за солунската Almamater. Всички бѣха радостни, че имъ се удава случай да се вилятъ пакъ събрани на едно и всички бѣха угнетени, понеже, всички бѣха пошли съ една обща трагедия въ душата си.

Видението на нѣкогашния Солунъ ни откъсна отъ тѣжното и скверно настояще. Но страницитѣ на миналото сж толкова много. И тѣмъ промѣнливи сж неговитѣ величави картини. Погледѣтъ се плъзга ту по бѣлитѣ вълни на Егея, ту по снагата на стария Олимпъ, пламнала отъ лжчитѣ на залѣза, ту по пѣстрата международна тѣпла на македонската столица, за да се върне пакъ всрѣдъ стенигъ на огромната паянтова сграда на гимназията. Но тукъ не го задържатъ дълго оживенитѣ ликове ни

на скъпи учители с тяхната наука и с тяхната опияняваща проповед, ни на свидни другари, сложили буйна глава по балканитъ или угаснали въ далечно заточение. Та тая гимназия, съ всичката си неизличима история, не е начало, а само мигъ въ вѣковното битие на славянството и на българщината. Самото ѝ име извиква благоговѣен трепетъ предъ дѣлото на двамата равноапостоли и крещи съ гласъ надвѣшаващъ трѣска на последнитъ войни:

— Солунъ, родното мѣсто на Св. Кирила и Методия, е началната духовна столица на цѣлия прославенъ славянски свѣтъ.

Въ ново време, презъ 18 вѣкъ, отъ Солунъ сѣщо изскачатъ едни отъ първитъ искри на възраждането.

Съвсемъ не случайно архимандритъ Хаджи Теодосий Синаитски отъ Дойранъ е избралъ именно Солунъ, за да открие презъ 1838 г. първата българска печатница. Има по тѣва време македонски градове като Охридъ, Велесъ, Скопие, където народниятъ пулъ бие вече силно. Първата печатница обаче не може да бѣде открита другаде, освенъ въ естествения центъръ на областта. По-късно, ако Солунъ можа въ необикновено кратко време да заеме ръководно мѣсто и въ духовния животъ на Македония, това се дължи на здравия политически усѣтъ на охридчанина Кузманъ Шапкаревъ, който успѣ да убеди Йосифъ I и Методия Кусевичъ, че първата българска гимназия трѣбва да бѣде въ Солунъ — никъде другаде.

Но Солунската гимназия не изникна изведнажъ. Тя води произхода си отъ едно килийно българско училище, основано презъ 1832 година отъ монаха Исая и отъ частното училище на една млада българка Славка Динкова, открито презъ 1852 г. въ бащината ѝ къща. Неизвестниятъ монахъ Исая и тая мила Славка, дъщеря на ученолюбиви съзнателни българи, преселени отъ Воденска, полагатъ основитъ, върху които други следъ тѣхъ слагатъ камѣкъ следъ камѣкъ, за да се издигне единъ день историческата Солунска гимназия.

Други народности разполагаха въ Солунъ съ великолеппи училищни сгради, но нито една отъ тѣхъ нѣмаше уреденитъ научни кабинети, богатата библиотека, учения преподавателски персоналъ ¹⁾ на българската гимназия. Нѣмаха тѣ ни името, ни

¹⁾ Ето нѣколко имена: Гр. Пърличевъ, В. Кънчевъ, Дим. Матовъ, К. Великовъ, А. Тошевъ, М. Пундевъ, Д. Т. Страшимировъ, М. К. Сарафовъ, А. Наумовъ, Бл. Димитровъ, д-ръ Н. Колушевъ...

идейния полетъ, който се култивираше подъ нейната скупена стрѣха.

„Всрѣдъ нейнитъ стени и всрѣдъ стенитъ на нейнитъ пансиони се оформи и закали оня духъ, който завладѣ цѣлата българщина и разтърси империята на султанитъ. Всичко, което вълнуваше, въодушевляваше или раздѣляше на идейни лагери македонската интелигенция, получаваше своя потикъ отъ Солунската гимназия. Солунската гимназия стана центърътъ и умътъ на Македония. И избраници на нацията, съединяващи въ себе си качествата на и тински вождове, и скромни граждани, способни да мратъ съ самоотверженостъ на първитъ християни, и рицари на грѣмкия подвигъ и теоритици на националната политика, и безподобни ловки конспиратори — всички или почти всички сѣ пили отъ живата вода на нейната наука и сѣ дишали въздуха на нейната революционна атмосфера“.

Така писахъ преди нѣколко години за Солунската гимназия. ¹⁾ На вечерята отъ 6 т. единъ отъ нѣкогашнитъ стѣлбове на тая гимназия, г. Благой Димитровъ, учител на Г. Дѣлчевъ, П. Тошевъ, Д. Груевъ, Борисъ Сарафовъ и на кого ли не още, каза сѣщото, но много по-драстично:

— Презъ 10-тѣ години на моето учителство въ Солунъ отъ гимназията излѣзнаха ученици, които разсипаха турската империя.

Стариятъ учител искаше де продължи — да спомене и за други скъпи намъ нѣща, съсипани, заедно съ премахването на турското владичество въ Европа. Гласътъ му се разтрепери отъ вълнение, съзри го задушиха и, безъ да се доизкаже, той се отпусна на стола. Челюстта му, изкривена въ мѣчителна гримаса, продължаваше да трепери. Бедниятъ старецъ. На праздно той така упорито отказваше да вземе думата, но бѣ просто насиленъ отъ ученицитъ си.

Можеше ли той да говори спокойно за Солунската гимназия — най-сжпата отъ македонскитъ светини, погребени въ една освободителна война?...

Хр. Силянновъ

„Новъ миръ“ отъ 9 мартъ 37)

¹⁾ „Освободителнитъ борби на Македония“, томъ I. „Илинденското въстание“, София, 1933 г.

„ГУРГУЛЯТЪ“

В-къ „Слово“ — брой 4411 — изнася следнитъ извадки отъ книгата на Слободанъ Иовановичъ: „Влада Милана Обреновича“.

„Българската война, която кралъ Миланъ замисляше като своя лична работа, извади на показъ както добритъ, така и лошитъ страни на характера му. Първо се прояви голѣмата му политическа предвидливостъ. Бързо и по-добре отъ всичко у насъ той долови „българската опасностъ“ — и се опита да запази поне онова равновесие, което бѣ установено отъ Берлинския договоръ между насъ и българитъ, поради българското надмощие на Балканитъ...“

За нашия народъ българската война отъ една страна бѣ полезна, отъ друга — вредна.

Тя му отвори очитъ предъ българската опасностъ

За Македония се мислеше и по-рано у насъ, но безъ съсрѣдоточено внимание. Следъ войната ние започнахме въ Македония системна работа за отбрана на народнитъ ни интереси отъ българската пропаганда. Правителството откри консулства, чиято главна задача бѣ да подновятъ въ Македония нашата културна работа, която следъ войнитъ отъ 1876/77 г. бѣ прекъсната. Обществено мнение създаде дружество „Свети Савва“, една нова патриотична организация, която въ своята програма поставя Македония на първо мѣсто. Българската война съсрѣдоточи нашата народна енергия по посока на тия области — и това е ползата, която имаме отъ нея.

Вредата, която ни причини, се състоеше въ това, че нашиятъ добъръ престижъ бѣ опропастенъ. Цѣлъ свѣтъ мислеше, че ние имаме по-голѣма и по-добра войска отъ българитъ — и когато тѣ, за обща изненада, ни биха, това се обясни не толкова съ нашата глупостъ, а съ тѣхното юначество.

Предъ очитъ на Европа ние изгубихме всѣко военно и историческо значение. Между балканскитъ народи ние се наредахме на последно мѣсто

На първо мѣсто изпъкнаха българитъ

Тѣ се тачеха като първа военна сила на Балканитъ. България,

това бѣ „малка Пруссия“, която се готвеше да наложи своето надмощие надъ цѣлия полуостровъ.

Лошото мнение, което се създаде въ Европа за насъ, се отрази угнетяюще и на самитъ насъ.

Нѣкаква угнетеностъ се чувствуваше въ цѣлия ни общественъ животъ — и скептицизмътъ, тази философия на безсилието, дойде за първи пѣтъ у насъ на мода. Сливница, която уби вѣрата ни въ нашитъ сили, бѣ отъ ония военни неуспѣхи, които сѣ много по-опасни поради трайнитъ си морални последици, а не толкова поради непосредственитъ политически загуби“.

Коментарии излишни. Вмѣсто освободенитъ вече и съ великолеппи перспективи за своето бѣдаше две България — едната Княжеството и другата Източна Румелия — вмѣсто да се застремятъ и да зарадятъ за освобождаването и на третата България — Македония — като прибѣгнѣха до всички срѣдства за прилагане и разширение на чл. 23 отъ Берлинския договоръ, чрезъ Съединението тѣ само оформиха създаденитъ преди вѣкове и най-щастливо съществуващи връзки между тѣхъ и по тоя начинъ създадоха северната опасностъ за Македония.

Сливница възвеличи и закржгли дѣлото на нашето опълчение при Шипка, но България заспа следъ това върху спечеленитъ лаври, а снизенитъ работиха най-системно за своя реваншъ. И понеже тѣ сѣ „наши едноплеменни, единовѣрни, и еднокръвни братя“, намѣриха се български държавници — наивници, които слѣпешката подложиха имъ здравъ грѣбъ и ги издигнаха до никога не мечтаната отъ тѣхъ висота, а добрия, трудолюбивия, трезвия и храбъръ български народъ хвърлиха въ най-страшна пропастъ. Сждба! Нѣкой отъ тѣхъ, поне, да бѣше призналъ своя грѣхъ!

Мариовска рударска област

Мариово е една чиста планинска област, в която се намират 25 български села. Тя граничи на изток с Тиквеш и Гевгелийско; на юг с Воденско и Мегленско, на запад с Леринско и Битолско, а на север — с Прилпско. Започва от Полошкия манастир (Тиквеш) и държи до Скопийската Клисура на юг при историческия *„Завой на Черна“* — една дължина от 50 км. с обща площ 1390 кв. км. Мариово е най-високата котловина в Македония, защото стои около 1050 м. над морското равнище.

Неговата северна граница се състои от планинската верига — високи и стръмни планини — от които най-важни: *Прешлен, Руен и Радобилска планина*. И между Прилпско — битолската равнина и Мариово се простира *Селечка планина*, а на дъно от р. Черна се издига Мариовско-мегленският планин, от който най-мощна е *Нидже* с красивия и величествен връх *Каймак-чалан* (2525 м.).

Мариовско-мегленският планин, наред с Осоговско-малешевският, Пелистер, Якупица и Шар, представляват най-грамадната планинска маса в Македония, от всичките страни обиколена с дълбоки и пространни котловини и речни долини. Мариово представлява едно корито, през което си е пробила път след дълга борба р. Черна. Никде няма голяма равнина — само тук-там нѐкое мѐстечко по потоците.

В това отношение то прилича на Порѐче. Всички планини, освен Селечка, сж покрити с гъсти и високи гори.

В тази тежка и затворена област, нѐма почти никакви коларски пътеки и съобщенията с ѐседните котловини през зимата се прекъсват.

Жителитѐ се занимават с скотовѐдство, дървоѐлие и зидарство.

Ала лишено от богатата на почвата, Мариово крие в недра си неизчерпаеми рудни богатства и в това отношение то може да се мѐри с Кратовско-Злетовската рударска област.

Покойният бѐлградски географ Цвинчѐ е намѐрил многобройни следи от руди около с. Рождѐн, което се намира на лѐвата страна на р. Бистрица — приток на Черна, особено около рудницата *Алшарѐ* (Алчарѐ), отстояща 4—5 км. от с. Рождѐн. Алшарѐ е добила името си от началнитѐ срички на нашитѐ закупчици — *Алатини и Шарно*.

В 1889 год. били направени първитѐ изследвания на тази руда, а през 1891 год. е започнало обработването ѐ. Тук работѐха обикновено около 120—150 работника. Изкарва се годишно около 400—500 тона руда: антимонѐ, реалгарѐ и аурипигментѐ. Твърди се, че рудата съдържа 60 на сто антимонѐ безѐ никакви други примѐси.

На повърхнината на скалитѐ често се срещат и кристали от гипсѐ.

Специалистѐт геолог Кренерѐ е намѐрил в ѐседство с реалгара новѐ минералѐ, а геологѐт Фулонѐ е констатиралѐ *стиблитѐ, сервантитѐ, валентинитѐ и антимоновѐ блендѐ*. Срещат се руини рупи, от които нѐкога е изкарван главно антимонѐ. Виждат се следи от рударство, работено през XII и XIII вѐкѐ. Кѐм изворитѐ на р. Блашица, особено при сливането ѐ с Мадемска рѐка, Цвинчѐ е намѐрил многобройни купища от антимонова троска.

Антимонѐ, реалгарѐ и аурипигментѐ има на много мѐста в тази област, но се добиваше главно от рудницата Алшарѐ, която напоследѐкѐ почти престана да работи, благодарение на много обстоятелства — политически и финансови.

Над Рождѐн има друга рудница за *хромитѐ*. При мѐстността *„Изгорена Чука“* (пакѐ около Рождѐн) има *железѐни руди*.

Навѐскѐде се срещат легла от гипсѐ и сѐра. Мариово е много богато с каменни ѐглища, които на нѐкои мѐста достигат самата повърхнина. В турско време мариовци често донасяха каменни ѐглища в Битоля.

Цѐли скали между селата Манастирѐ и Градешница сж крепени и в ѐднанаши времена всѐки пазарѐ мариовци донасяха креда (мѐкѐ тебеширѐ) в Прилпѐ и Битоля.

В ѐщата област спада и рудника за *хромѐ* при с. Саракиново (Воденско), който се намира в мѐстността *„Левирова тумба“* с перимѐтър 15 км. и дълбочина 3—4 метра.

Сиромашко Мариово може да бѐде цѐтущѐ край благодарение на своитѐ подземни богатства; ала сегашното политическо положение — разпокѐсано между Сърбия и Гърция — умѐртвява всѐка надежда за честити дни.

И. И. Ш.

Халкидическа рударска област

Втората рударска област в Македония е *Халкидическата*, която по размѐра на простора си далеко ѐтстъпва предѐ първата.

Но тя има друго едно предимство: нейнитѐ рудници, макарѐ и малобройни и бедни от разнообразни минерали, сж дейни и по настоящѐмѐ.

Халкидическата рударска област захваща северната половина на Халкидическия полуостровѐ.

Право на изток от Солунѐ се издига върха *Хортачѐ* (1200 м.), на северозапад от който се начеват низки ридове и кѐм югоизтокѐ продължава самия връхѐ, доста снишенѐ и навлиза в полуострова. Подножията на Хортачѐ, които допират от една страна до Солунски заливѐ, а от друга до Лѐгадинското езеро, се състоят от глинести пластове почти голи.

Тия подножия, както и други ридища, изпълват западната част на полуострова. В сѐрдата се издига планината *Холомонда*, която по-скоро прилича на висока планинска поляна с посока запад — изток, дълга повече от 60 км. и висока от 600 до 1000 м.

Кѐм изтокѐ планината се снишава и свършва с стрѐмни ридове над Орфонския заливѐ, покрити сѐвѐчно зелени дѐбови гори, пѐрнарѐ, дафинови дървета, зеленика и пр. Цѐлата източна част на Холомонда е богата с среброносни оловни руди. Тая част се нарича *Маденохория* (Мадѐнѐ = руда, Хория = планина). Тия руди сж познати още от древнитѐ времена.

Околнитѐ села в тоя край се занимавали с рударство, но ѐднана вече сж престанали да работят поради редѐ причини.

На юг от планината се спускат терасообразни височини, които навлизат като низки ридове в полуостровитѐ Касандра, Лонгосѐ и Атосѐ-хорѐс (Св Гора). Тия полуострови сж тритѐ края на Халкидическия полуостровѐ.

От тѐхѐ най-важенѐ е най-източния — Светогорския, цѐлѐ планинствѐ.

Най-южния му край свършва с върха *Атосѐ* (1935 м.) — единѐ грамаденѐ пирамидообразенѐ колосѐ с ѐстра мраморна глава.

В най-източнитѐ разклонения на Холомонда, в Касандрийската околия, при селото *Изворѐ* или *Низворѐ* се намират главнитѐ рудници. Тѐхното обработване започна от м. октомври 1893 год., когато се образува едно анонимно дружество на име *Société Anonyme des Mines de Kassandra*, което имаше седалището си в Цариградѐ.

Дружеството е вложило основенѐ капиталѐ 4½ милиона лева и сѐ срокѐ 29 години.

През 1907 г. дружеството изнасяше за Белгия, Германия, Италия и др. месечно по 6800 тона руда. Работнитѐ сили достигаха до 750 души при мотори от 600 конски сили.

През 1910 година бѐха изнесени през Касандрийски заливѐ 8100 тона калциниранѐ магнезитѐ и 3000 тона суровѐ магнезитѐ за Ротердамѐ, Ливорно, Триестѐ, Хамбургѐ и Марсилия на ѐща стойност 570,000 лв. *)

В помѐнатата рудница при с. Изворѐ се добива главно чистѐ манганѐзѐ, жѐлѐзенѐ пиритѐ и галенитѐ.

Но така сѐщо се добива доста антимонѐ и арсеникѐ. От ѐщата рудникѐ през 1904 год. е изнесено 11,400,000 килограма жѐлѐзо за Англия и Франция.

В тази рударска македонска област се добива и хромѐ. Особено голямо количество се добива от рудника при с. Ромилѐ в планина Трикорифонѐ, а именно сѐрдѐно годишно производство 5,000—6,000 тона.

*) Гр. Солунѐ — Проф. Д-рѐ А. Иширковѐ стр. 83.

Съобщава се на членоветѐ на благотворителната посмъртна каса при Илинденската организация, че на 25 мартѐ т. г. се помина в Варна другарѐт Стефанѐ Апостоловѐ Ивановѐ. Сѐ неговата смъртѐ касата има вече 136 смъртенѐ случая. Предупреж-

дават се всички членове на касата, които не сж се издѐлжили до тоя случай включително, да побързат да направят това в най-скоро време.

Отѐ Ржководното Тѐло

Българска Земедѣлска и Кооперативна Банка

Народно учреждение за кредитиране на българското стопанство

Основано въ 1864 година

Преустроено въ 1879, 1904 и 1934 г.

Обслужва съ кредитъ:

Земедѣлскитѣ стопанства, земедѣлскитѣ кредитни и потрѣбителни кооперативни сдружения, тѣхнитѣ съюзи и воднитѣ синдикати; занаятчиитѣ и занаятчийскитѣ кооперации; популярнитѣ банки и тѣхнитѣ съюзи.

ЗАСТРАХОВА:

Земедѣлскитѣ култури срещу градушка и други природни стихии и добитъка срещу смъртъ и злополука; държавнитѣ и обществени имоти срещу пожаръ; вършачкопритежателитѣ срещу гражданска отговорность.

ИЗВЪРШВА:

всички банкови операции, приема спестовни влогове, срочни и безсрочни, при най-износни условия.

Седалище и управление въ София

100 клона и **48** агенции въ всички производителни, земедѣлски градове и села.
180 популярни банки въ цѣлата страна, които извършватъ влогово-кредитивна служба. Постоянна кооперативна изложба въ София — произведения на занаятчийски производителни кооперации и на занаятчий, членуващи при популярни банки и подвижна занаятчийска изложба въ всички по-голъми центрове въ Царството.